

TOEPASSINGEN

Inleiding : Thematisch werken

Wat is dat :

een thematische aanpak ?

En waarom doen we dat ?

Zoals eerder gesteld is dit vak-zonder-een-wezenlijke-inhoud moeilijk om te integreren in het geheel van het programma of in het programma-Nederlands. De motivering van de lln. inzake duidelijk en verstaanbaar en expressief spreken en schrijven heeft echter juist wel een bepaalde inhoud nodig.

Indien die inhoud uit het leven van de lln. gegrepen is, of door hen gekozen en gewild, dan verhoogt dit hun motivering. De subtiele taak van de L. bestaat erin hun keuze te begeleiden en, zonder angst voor mogelijke frustrerende ervaringen, de lln. een resultaat dat binnen hun mogelijkheden te laten bereiken.

Wanneer de inhoud kan resulteren in een tentoonstelling, een documentatiemap (of beide), in een toneelvoorstelling of een all-round-show, dan verhoogt vanzelfsprekend de stimulans om de taal naar beste vermogen bij te schaven, te veredelen en bewust, verstaanbaar te hanteren.

Om zo'n doel te bereiken is een thematische aanpak noodzakelijk. Thematisch werken leidt noodzakelijk tot diepgang, grondiger kennis en daardoor tot grotere betrokkenheid, tot meer inzicht in verbanden en daardoor tot gunstiger resultaat. Het helpt in hoge mate de grenzen te verleggen.

Thematisch werken betekent volgens ons meer dan rond een thema werken. Het is uitgaan van een bepaald thema (Disco, Jugendstil, Het milieu in onze streek in gevaar ...) en in verband daarmee werkvormen ontwikkelen waardoor het eindresultaat bereikt wordt, zoals hierboven aangegeven. Met de inhoud van het thema zelf zijn we dus niet voortdurend bezig, (brief schrijven, interview afnemen, verslag maken, onrechtstreeks informatie verzamelen en verwerken, situaties uit eigen leven onder ogen zien, e.d.), al is het thema zeker niet onbelangrijk.

Beogen wij dan met deze aanpak een nog zwaardere taak voor de moedertaalleraar die van alle markten thuis moet zijn? Willen wij hem dan inzetten voor een prestigieus project tot meerdere eer en glorie van de school? Dachten wij dit alles uit om hem enkele slapeloze nachten meer te bezorgen, denkend en broedend over wat allemaal klaar moet zijn tegen het geheiligde uur? Zeker niet!

Het creatieve proces
in de praktijk toegepast

Als opbouw van deze thematische lessenreeks hebben we de fasen van het creatieve proces genomen (zie aldaar). We doen dat liever dan het aantal lesuren aangeven, omdat het ritme van zulk een opbouw toch afhankelijk is van de persoonlijkheid van de leraar en van de omstandigheden als school en leerlingen zelf (zie beginsituatie).

Daarenboven kan elk menselijk handelen op een creatieve manier aangepakt worden. Het is van het grootste belang die fasen zorgvuldig te volgen en vooral er geen enkele over te slaan, indien we een gunstig resultaat willen ook met betrekking tot de attitude van de lln.

Zoals elke creatieve aanpak steunt ook deze eerder op wat geleerd wordt tijdens het werkproces, dan wel op het eindprodukt. Daarom moeten wij in het oog houden, dat een ll. bijv. zelf met moeite, zorg en verantwoordelijkheidszin een brief aan een overheidspersoon schrijft, dan dat wij het gauw zelf zouden doen om de werkzaamheden te bespoedigen. Tegen deze begrijpelijke aanvechtingen waarschuwen wij ten zeerste! Wanneer we het eindprodukt niet als het belangrijkste deel van het geheel beschouwen, dan valt de druk, die werken naar een concreet doel altijd wel met zich meebrengt, voor een groot deel weg. De verantwoordelijkheid voor het eindprodukt ligt bij de lln. En zo hoort het ook.

Het is zaak ook op het einde het procesmatige karakter te beklemtonen: het einde wordt eigenlijk niet veel meer dan het gevolg van het proces, een verslag van wat gedurende méér dan 2 maanden in de klas en daarbuiten gebeurd is. Het einddoel is dus niet in de eerste plaats een mooi afgewerkt geheel, maar een overzicht van wat de lln. zelf kunnen organiseren, naar voor brengen, op touw zetten. In dit licht gezien kunnen we toch komen tot zeer mooie, soms artistieke prestaties. Er zitten zoveel mogelijkheden in de mens:

Om de moed erin te houden, is het wenselijk dat we in het verloop van deze werkweken al eens een deelresultaat aan de medeleerlingen tonen. We noemen dat dan ook een toonmoment. Het kan een brief zijn, een antwoord van een overheidspersoon, een voorstelling van een gedicht door enkelen, in ieder geval iets waarvoor we alle andere activiteiten even stopzetten, en waarbij dan ook alle lln. van de klas betrokken worden.

De rol van de leraar is wel wat ongewoon. Hij is organisator en begeleider. Hij grijpt in op het juiste moment. En wanneer dat juiste moment valt, is moeilijk onder woorden te brengen. Niet te vlug ingrijpen, want anders gaat het zelfvertrouwen van de lln. aan het wankelen en gaat het emancipatorische karakter teloor. Niet te lang laten

aanmodderen, want dan verliezen ze de moed en meteen ook hun zelfvertrouwen. Net even verder helpen over een drempel, uitgaande van hun mogelijkheden en eigen uitgangspunten. Een goede leraar-begeleider zijn is een kunst! (Zie ook "De houding van de leraar".)

Hoe gaan wij hier te werk ?

Het is vanzelfsprekend onbegonnen werk om een lessenreeks in deze brochure gedetailleerd uit te werken. Al te zeer is elk thema en de behandeling ervan, afhankelijk van een groot aantal factoren als de aard, leeftijd en belangstellingssfeer van de lln., de infrastructuur van de school, de leraar zelf. Daarom zullen we enkele voorbeelden in grote trekken aangeven. Die voorbeelden kiezen we zeer verscheiden.

Deze suggesties zijn niet uit de lucht gegrepen. Ze steunen op ervaringen uit de praktijk van onszelf en van collega's. We geven eerst een algemeen schema voor een thematische lessenreeks. Hierna geven we aan hoe je best start, nl. hoe je op korte tijd een zo groot mogelijk aantal werkvormen kunt aanleren, zodat die later al gekend zijn. Het is ook een middel om meer met het vak vertrouwd te raken. Dan volgen enkele concrete suggesties.

1. Algemeen schema

We volgen de trappen van het creatieve proces.

1. Voorbereiden : de beginsituatie analyseren

Algemeen groepsgesprek:

De L. definieert het vak (NE/VE) en bakent het af (max. 15 min.). Wat is NE/VE? (zie Visie). Wat zijn de karacteristieken, beperkingen en mogelijkheden bij deze concrete cursus NE/VE? Vanuit de vorige uiteenzetting over wat NE/VE is, formuleert en verantwoordt de L. zijn keuze (zie ook Visie). Beperkingen: zie ook Fundamentele vaardigheden: inschatten van de situatie. Wat zijn de doelstellingen? (zie ook aldaar).

Groepjes:

De lln. bespreken in groepjes (los gesprek: zie aldaar) het exposé van de L. (\pm 15 min.). De L. leidt in: jullie denken eens na over wat ik vertelde, jullie praten er samen over en gaan na of je hetzelfde begrepen hebt. Eventueel geeft de L. vragen waarop de lln. zich kunnen oriënteren (op het bord, op een steekkaart voor elk groepje, op flappen).

Onderwerp van deze losse gesprekjes (4/5 lln.):

Wat hebben we onthouden van wat de L. zegde, wat vonden we interessant, waar kunnen we iets mee doen, wat zouden wij bijv. (graag) kunnen doen, wie ziet iets in een bepaald voorstel, wat ziet die erin, wat vinden de anderen ervan? Er is een verslaggever: de groep of de L. duidt die aan. De aard van dit gesprekje is afhankelijk van de voorgeschiedenis van de klas (hebben ze al gesprekstechnieken geleerd, hebben ze NE/VE gehad, zijn ze talrijk?). De L. observeert: zijn actieve aanwezigheid is belangrijk.

Algemeen groepsgesprek: (± 15 min.)

De L. leidt het gesprek. De verslaggevers brengen verslag uit. Hier is nog geen discussie, hoogstens een vraag naar verheldering. De L. observeert :

- a) wat zeggen ze? wat zijn hun opvattingen, wensen, mogelijkheden?
- b) hoe gedragen ze zich, welke capaciteiten hebben ze als spreker?

De L. geeft de synthese van wat gezegd is. De L. vraagt of ieder akkoord gaat met deze samenvatting.
Er worden praktische afspraken gemaakt: wie brengt wat mee, wie gaat op informatie?

Opmerking:

De L. leidt dit eerste gesprek vrij strak: het gesprek zal later een schoolvoorbeeld zijn van hoe men een gesprek moet leiden. De L. neemt dus zeker nota en zorgt voor een algemeen samenvattend verslag van deze "vergadering". De L. vergeet op het einde de rondvraag niet!

2. Verzamelen en kiezen van het materiaal (1-2 uur)

Algemeen groepsgesprek:

De L. zegt in het kort hoe de les vandaag verloopt. De L. geeft de bedoeling van de les weer. De L. wijst op de attitude die absoluut noodzakelijk is voor het welslagen van deze werkwijze: fluisteren, zoemgroepjes of individueel stil lezen.

De ll.n. nemen kennis van het materiaal: leesuurtje en kijkuurtje. De L. stuurt bij: leert inhoudstafel hanteren, boekenflappen lezen, een hoofdstuk uitkiezen, notities nemen, titel, schrijver, blz. optekenen (dit alles voor zover dat nog nodig is na het inleidend woord).

Groepjes:

Indien mogelijk wat betreft discipline, gaan de ll.n. reeds in kleine groepjes van 2/3 bijeen zitten op basis van hun voorkeur. Ze wisselen van gedachten over die voorkeur.

Algemeen groepsgesprek:

De L. inventariseert de verschillende opties. Aan de hand hiervan worden deelaspecten van het geheel op het bord (op flappen) gebracht. Afhankelijk van het aantal ll.n. in de klas worden een 4/5 tal deelaspecten onder eenzelfde noemer weerhouden (3, 4, tenhoogste 5 deelnemers per groepje).

Doelstellingen van deze les:

Leren leren. Leren on-schools te handelen met vrije discipline. Leren samenwerken. Leren kiezen.

3. Veranderen van het materiaal (2 uur)

Algemeen groepsgesprek:

De L. geeft de beginsituatie. Hij vraagt naar nieuwe, veranderde plannen. Hij geeft de gang van zaken voor deze les weer. Op het einde moeten er namelijk afspraken zijn.

Groepjes:

Ideeën verzamelen omtrent het deelaspect. Wat kunnen we doen uiteindelijk? Wat moeten we daarvoor organiseren? Wie wil wat doen?: verdeling van de taken. Wat doen we alleen, wat met 2 enz.?

Algemeen groepsgesprek:

De L. leidt het gesprek. Elk groepje brengt verslag uit. De anderen stellen vragen of geven andere suggesties. De L. stelt ideeën-bevorderende vragen (waarom?; wie? wat nog?)

Opmerking:

Indien de situatie dit vereist, geeft de L. reeds in het algemeen groepsgesprek in het begin van de les enkele suggesties (zie ook zijn inleiding) die direct toepasbaar zijn voor dit thema. In ieder geval stuurt de L. aan op het concretiseren van de ideeën.
Concrete afspraken: wie doet wat en wanneer.

4. Verwerken van het materiaal (3-4 uur)

Dit is inoefenen, uitvoeren, van gedachten wisselen.

Algemeen groepsgesprek:

Waar staan we? Verslag van de activiteiten. Wat doen we vandaag?

Groepjes:

Lln. met 2 of meer (3/4) of alleen aan het werk.
Ze schrijven een brief/een voorbereiding van gesprek/een inleidend woord ...
Ze brengen verslag uit aan elkaar en nemen nieuwe besluiten.
Ze leren een apparaat gebruiken: filmapparaat/fototoestel/cassetterecorder.
Ze leren nieuwe vaardigheden bij. Ze presenteren een fragmentje: een stukje spreekbeurt, een inleidend woord, een commentaar bij de produkten, een toneeltje. Deze try outs bespreken, herdoen, oefenen, becommentariëren.

Algemeen groepsgesprek:

Reflectie:

Hoe staan wij ervoor? Wat kunnen we? Wat moet zeker nog gebeuren? Wat laten we weg? Wat veranderen we? Wat vereenvoudigen we?
Het werk voor de volgende fase afbakenen, afspraken maken!!

Doelstellingen van deze lessen:

Leren inzicht krijgen in de eigen capaciteiten. Leren streven naar verbetering. Zelfkritiek en leren oordelen. Oorzaken van mislukken of zwakke prestaties onderzoeken. Sterke aandacht voor dictie, uitspraak, duidelijkheid enz.

5. Vormgeving (2-3 uur)

Dit is voorbereiden en presenteren van het eindprodukt.
(2-3 uur).

Algemeen groepsgesprek:

Zijn er nog onafgewerkte deelprodukten? Wat doen we vandaag? Afwerking van de eindproduktie, verdeling van de arbeid, korte opwarming of samenzitten voor de voorstelling, tentoonstelling of produktie.

Groepjes aan het werk:

Schilderen, tekenen, timmeren, elektriciteit aankoppelen, panelen halen, vragen, plaatsen ...
De voorstelling, produktie zelf.

Eventueel: nabespreking met het publiek: algemeen groepsgesprek.

6. Evalueren (1 uur)

Algemeen groepsgesprek:

Spuien van gevoelens en reacties
Actie : opruimen voor zover nog nodig
Algemene evaluatie zie "creatief proces"

Opmerking:

1. Indien het startproject reeds gedaan is, of indien de lln. de gang van zaken reeds kennen, kan de eerste les tot een 10-tal minuten verminderd worden.
2. De indeling in uren is slechts een indicatie. Ieder past aan volgens eigen behoefte en inzicht.

2. Suggesties

Thema : opstarten van de cursus „Expressie”

INLEIDING

Dit startproject loopt van september tot en met december. Langer zou de leerlingen kunnen gaan vervelen, in een kortere periode zou het niet mogelijk zijn om alle fasen van het ontwikkelingsproces van een groep te doorlopen (zie vroeger). Het is van belang om zoveel mogelijk voor actieve werkvormen te kiezen, daar deze een vlot ontwikkelingsproces stimuleren.

Ieder bepaalt zelf de timing en het belang dat elk deel krijgt in het geheel, afhankelijk van de analyse van de beginsituatie en de evolutie binnen de groep. Het is de lesgever die daar oog voor dient te hebben, ingrijpt waar nodig, stimuleert of afremt, en steeds verantwoordelijk blijft voor het realiseren van de doelstellingen.

DOELSTELLINGEN

Naast het ontwikkelen van het groepsproces zijn het verwerven van basistechnieken en een effectieve werkmethode de belangrijkste doelstellingen. Na deze periode succesvol te hebben doorgewerkt, komt de groep in een produktiviteitsfase. Nieuwe, grotere stappen kunnen worden gezet in een vertrouwen scheppende en stimulerende werksfeer.

BEGINSITUATIE

We gaan er bijvoorbeeld van uit dat we te maken hebben met een tweede oriënteringsjaar (vierde jaar middelbaar onderwijs). Met één les per week beschik je over een twaalf-tal lessen. De eerste lessen gaan over het verduidelijken van de beginsituatie, het opstarten van het groepsproces, de inhoudelijke en vormelijke afbakening van het werkterrein. Vervolgens wordt er actief gewerkt rond enkele basistechnieken, waarbij naar de presentatie van een eindresultaat wordt gewerkt.

Vertaald naar de fasen van het creatieve proces, kunnen we volgende indeling maken:

1. Voorbereiding: kennismaking
thema: Expressie in taal
2. Verzamelen en kiezen: afbakenen van het werkterrein; gesprekstechniek
3. Veranderen: interviewtechniek
interviews afnemen
verslaggeving
4. Verwerken: eindprodukt bepalen
timing en planning
uitwerken
5. Vormgeven: presentatie voorbereiden
6. Evaluatie: proces
eindprodukt
vaardigheden
kennis

1. Voorbereiding

Kennismaking.

(verduidelijken beginsituatie en opstarten groepsproces)

Via interviews kan er heel wat materiaal naar boven komen om in volgende lessen te gebruiken. Vooraf hebben de leerlingen eventueel een tekening, een collage gemaakt waarin ze zichzelf voorstellen. Of een verkiezingspamflet over zichzelf gemaakt. Een gedicht gekozen en voorgedragen, een foto of reproductie meegebracht, iets dat hen nauw aan het hart ligt. Dergelijke dingen leveren materiaal om het gesprek te stofferen. Belangrijk is dat er in de interviews gepeild wordt naar het beeld en de verwachtingen van de leerlingen i.v.m. expressie in taal (eventueel in de vooropdracht verwerken).

Het interview zelf kan met een bandopnemer/cassette-recorder worden opgenomen om er achteraf de bespreking mee te stofferen en om gewenning te kweken bij de leerlingen zodat het gebruik van audio-visuele hulpmiddelen niet als "speciaal" overkomt. De leraar kan erop terugvallen om materiaal uit te puren voor de volgende lessen.

Het meeste materiaal levert deze werkvorm op indien de interviews op video worden geregistreerd. Eén leerling interviewt een andere, een derde bedient de video. Bij elk nieuw interview schuift iedereen door, zodat uiteindelijk iedereen de drie dingen gedaan heeft. Wie niet direct betrokken is bij het interview, noteert vragen, opmerkingen, discussiepunten (gerichte opdrachten geven).

De leerlingen zitten in U-vorm, de camera bovenaan de "U", zodat hij alle leerlingen in beeld kan nemen.

Nadat de lesgever de les heeft gesitueerd en de opdracht heeft verduidelijkt, krijgen de leerlingen tijd om individueel vragen voor te bereiden (verwachtingen, belang, eigen interesse voor bepaalde aspecten). De sfeer blijft vrij formeel, de leerlingen voeren de opdracht ernstig en naar best vermogen uit.

Het technische aspect (opname, microfoon, vragen stellen, interviewtechniek) kan kort geëvalueerd worden in de nabespreking, maar louter als aanzet om er later op terug te komen. De inhoudelijke aspecten en het praten voor een groep staan hier centraal. Met daarnaast uiteraard een eerste verkenning van het groepsklimaat, de verhouding van elk individu tot de groep en omgekeerd.

Tot slot vat de leraar samen wat er gezegd werd en zet zo mogelijk enkele conclusies voor de toekomst op een rijtje (duidelijkheid scheppen i.v.m. het werkterrein, belang van gesprekstechniek).

2. Verzamelen en kiezen

Afbakening werkterrein.

Het begrip "taalexpressie" wordt verder uitgediept. Zowel de inhoud als de werkwijze komen aan bod. Na deze fase moeten de leerlingen een duidelijk beeld hebben van wat er hen te wachten staat. Enkele werksuggesties.

Klasgesprek.

De L. geeft een uiteenzetting over wat taalexpressie kan inhouden en hoe je talige expressiviteit kan verwerven. Hij geeft daarbij duidelijk aan wat zijn invulling van het begrip is en hoe hij er wil aan werken. Een belangrijk deel van deze uiteenzetting is het verduidelijken van de twee basisprincipes (metapositie/spelwerkelijkheid) en de fasen van het creatieve proces. Bord, samenvatting op papier (stencil, fotocopie, flap), overheadprojector kunnen hierbij handige hulpmiddelen zijn.

Hierna overleggen de leerlingen in groepjes over een aantal discussiepunten, keuzes, stellingen die de L. in zijn uiteenzetting heeft naar voor gebracht. De leerlingen brengen hierover plenair verslag uit, waarna de L. de standpunten samenvat en conclusies formuleert.

Discussiespel.

De L. zet een aantal confronterende stellingen rond expressie op een rijtje (bv. uit de interviews gepuurd). Hij legt die één voor één voor aan de leerlingen. De leerlingen nemen een standpunt in (non-verbaal). Dit kan ruimtelijk gebeuren: de voorstanders nemen hun stoel en gaan rechts zitten, de tegenstanders links, de twijfelaars in het midden (moeten hun twijfel kunnen verantwoorden).

Indien deze werkwijze te gecompliceerd lijkt, dan kan dit evengoed vanop de normale zitplaats van de leerlingen (bv. door een blad te tonen met +, -, of ± op). De L. vraagt verschillende leerlingen hun standpunt te verduidelijken of te reageren op argumenten van de tegenpartij. De L. treedt hierbij op als discussieleider en lokt door gerichte vragen nuanceringen, uitdieping, verruiming van standpunten uit. De leerlingen kunnen tijdens de discussie van kamp veranderen. De L. beperkt de discussietijd per vraag, ook al is het punt nog niet uitgepraat. Tot slot vat de L. de verschillende standpunten samen, formuleert zo mogelijk enkele conclusies. Hierna verduide-

lijkt hij zijn invulling van het begrip taalexpressie, beschrijft daarbij de werkwijze die hij voorstaat en geeft toelichting bij de twee basisprincipes en de fasen van het creatieve proces. Audio-visuele hulpmiddelen kunnen hier zinvol gebruikt worden.

Wanneer de L. het bij het aangeven van zijn werkwijze over drama heeft, kan dat tot vragen leiden die moeilijk verbaal te beantwoorden zijn. Later een les aan drama besteden (doen), zou dan aangewezen zijn.

Groepsgesprek.

De behoefte aan gesprekstechniek zal op dit punt al naar voor zijn gekomen. Tijd dus om er even bij stil te staan. Na de theoretische basis moet er voldoende tijd worden uitgetrokken om te oefenen. Verschillende werken bieden een ruim aanbod van oefeningen (zie bibliografie). Daar het lestijdenpakket expressie beperkt is, zou het interessant zijn dit deel naar de gewone lessen Nederlands te kunnen verschuiven.

Inhoudelijk is het belangrijk een intern discussiepunt uit vorige lessen in te bouwen. De leerlingen leren zo conflicten te hanteren, wat later zeker nog van pas kan komen. Mogelijke thema's: punten of niet voor expressie, welke "stof" moet je kennen voor expressie, drama gebruiken of niet, problemen met het schoolstelsel. Buiten het oefenen van de gesprekstechniek zal de L. dus oog moeten hebben voor het vastleggen van samenwerkingsprocedures en -patronen, en daar expliciet aandacht voor vragen.

3. Veranderen

Interview

Het in de vorige fase verzamelde materiaal wordt getoetst aan de opvattingen van mensen buiten de klas. Om tot goede resultaten te komen, moet er ook hier tijd worden vrijgemaakt om de basistechnieken te leren en te oefenen. Indien mogelijk kan dit binnen de lessen Nederlands.

De concrete opdracht die hier op volgt, wordt inhoudelijk gekoppeld aan wat voorafging. Stof voor interviews kan zijn:

- wat is het belang van een vak als expressie?
- wat is leren?
- conflictstof uit vorige lessen;
- welke buitenschoolse mogelijkheden bestaan er om met expressie te leren werken?

Het interview kan worden afgenomen van leeftijdsgenoten, van leraars, van familieleden, van mensen uit het bedrijfsleven, van mensen die in de klas worden uitgenodigd. De voorbereiding en de verwerking kunnen in de klas gebeuren, het afnemen en het opstellen van een schriftelijk verslag thuis. Iedere groep brengt plenair toelichting bij hun verslag. Bij de bespreking daarvan komen zowel inhoudelijke als technische aspecten aan bod. Voor meer ideeën en informatie verwijzen we naar de artikels van Luuk Van Waes in vorige nummers van VONK.

Op dit punt kan de L. een keuze maken: ofwel is het schriftelijke verslag met de plenaire toelichting en nabespreking het eindresultaat, ofwel een deelresultaat. In het laatste geval stapt hij over naar de volgende fase. Indien het verslag het eindresultaat is, dan zal daar meer aandacht moeten aan besteed worden. Het verwerken van de interviews op zich zal dan meer tijd vergen, de presentatie van het verslag, de toelichting en de nabespreking zullen formeler zijn. Met wat wordt onthouden uit de evaluatie, kan een nieuw thema op dezelfde manier worden uitgewerkt, of er kan een nieuwe stap worden gezet in de verdere ontplooiing van ieders taalexpressiviteit.

4. Verwerken

De groepjes vragen zich af hoe ze hun materiaal verder gaan gebruiken. Ze kunnen een brochure samenstellen, een reclamefolder voor de les taalexpressie maken, een artikel schrijven voor de schoolkrant, een "Actueel"-item of "Panorama"-reportage uitwerken, een enquête houden en de conclusies daaruit voorleggen aan de schoolraad, een praatshow organiseren, een persconferentie.

Verschillende opdrachten hierrond kunnen thuis of in de les Nederlands uitgewerkt worden. Samenwerking met andere vakken kan hier erg verrijkend werken.

De leerlingen zullen eerst moeten beslissen (in groep of met de hele klas) naar welke presentatievorm ze willen werken, wie wat doet, hoe en tegen wanneer. De L. bewaakt de afgesproken planning en timing en zorgt ervoor dat iedereen aan bod komt. Vooral in 't oog te houden is dat de groepjes niet verzanden in discussies. Gesprekstechniek en een goede werkmethode zijn hier van belang. Indien nodig geeft de L. zelf de stappen per les aan. Voorbeeld:

- 5': welke presentatievorm?
- 5': individueel nadenken over mogelijkheden
- 10': samenkomen, overleggen, beslissen
- 5': taakverdeling (+ timing)
- 15': uitwerken taken
- 10': verslag/stand van zaken

5. Vormgeven

Een ideaal oefenterrein om mondigheid aan te scherpen en technische aspecten (spreken en schrijven) te oefenen in concrete situaties. Veel hangt af van hoe de leerlingen met het resultaat van hun werk naar buiten treden. Buitenstaanders zullen hen aan de hand daarvan evalueren. Ook de L. zal daarop gewikt en gewogen worden. Het is dus belangrijk dat er ruime aandacht wordt besteed aan een verzorgde presentatie.

De leerlingen moeten hierbij het gevoel krijgen aan iets zinvols te werken, iets dat meer betekent dan een goed cijfer halen op het rapport. Zij zullen dan gemotiveerd zijn om tot een goed eindresultaat te komen. Maar ook om de rest van het schooljaar met inzet mee te werken. Door een goed resultaat krijgen zij een positief zelfbeeld, individueel en als groep, wat een goede werksfeer in de hand werkt.

De stimulerende rol van de leraar bij dit alles is van vitaal belang. Zowel inhoudelijk als technisch als qua groepsbegeleiding en didactiek wordt hier heel wat beroepsvaardigheid gevraagd. Een extra inspanning is gerechtvaardigd, daar de eerste kennismaking met een groep leerlingen de rest van hun samenwerking zal bepalen.

6. Evaluatie

Laatste stap blijft uiteraard een grondige evaluatie. Zie Algemeen Schema.

ZIJN IN DIT THEMA AAN BOD GEKOMEN :

- gesprekstechniek
- interviewtechniek
- fasen van het creatieve proces
- basisprincipes (metapositie en spelwerkelijkheid)
- wat is expressie in taal?
- verslaggeving
- presentatie verzorgen (inhoud, vorm, taal)
- oefenen van bovenstaande technieken
- gericht luisteren/schrijven/spreken
- argumenteren
- observeren/beoordelen van gesprekken en produkten
- samenwerken
- (kennismaking met drama)
- evalueren

Een zakelijk thema : de stad

EERSTE VERSIE

1. Inleiding (voorbereiding)

Doel NE/VE
Verantwoording thema
Keuze thema: de stad (Antwerpen)
Zie ook Algemeen Schema.

2. Kennismaking met het materiaal (verzamelen)

Vooraleer de lln. het materiaal bekijken, geeft de L.
opdrachten i.v.m. werkwijze en inhoud:

- Schrijf van elk boek of brochure op; schrijver, titel, het hoofdstuk dat je interessant lijkt.
- De L. toont hoe je een inhoudstafel moet lezen.
- De L. geeft opdracht de achterflap samen te vatten e.d.

De L. heeft plans van de stad, boeken over Antwerpen, foto-albums, illustraties ... meegebracht.
Het materiaal ligt ter inzage voor iedereen. De leerlingen bekijken het materiaal eerst oppervlakkig, dan intensiever, ze gaan met het materiaal ergens zitten lezen.

Elke leerling werkt in deze fase alleen. Hij kan steeds ander materiaal kiezen en gaan halen.

De L. observeert en vraagt fluisterend naar belangstellingspunten: de haven/sociale toestanden/het groen in Antwerpen/de dierentuin/het vervoer/de geschiedenis/de vestingen/de Ring en de Singel/het theater/de Vogelenmarkt/de metro/de vrije radio/Brabo/autobedrijf (General Motors)/redactie weekblad (Flair)/modehuis: geschiedenis en achter de schermen/B.R.T.-omroep Antwerpen/winkelcentra enz. ... De L. stimuleert het kiezen. Vanuit die keuze stelt de L. met de ll.n. kleine groepjes samen.

(uitwisselen van het gelezene, uitwisselen van ideeën daarover)

Notities nemen.

Kiezen:

De ll.n. kiezen voor 1 deelaspect.

Er zijn een 4/5-tal deelaspecten (afhankelijk van het aantal ll.n. en hun aard).

In deze fase kunnen de ll.n. nog steeds van keuze wisselen.

De L. schrijft de 5 gekozen deelaspecten op het bord:

- de dierentuin
- de brandweer
- de bibliotheek en haar geschiedenis
- de vernieuwing van de oude stad
- het zwembad aan de Singel

Op het einde van deze fase is de keuze definitief gemaakt en zijn de groepjes gevormd.

3. Spreeken over het gekozen deelaspect in groepjes (veranderen van het materiaal)

- verantwoorden van de keuze
- wat kunnen we doen om dit later te presenteren? Ideeën!
- plannen maken
- afspraken maken: wie doet wat?

Kiezen van de werkvorm:

- een interview voorbereiden
- een interview afnemen van een schepene
- een brief schrijven om een onderhoud te vragen
- een telefoongesprek voeren met een bediende
- (een bezoek organiseren aan de brandweer)
- een inleidend woord schrijven om bijv. een spreker in te leiden

4. Plannen uitvoeren (verwerken van het materiaal)

Sommige van deze activiteiten moeten soms buiten de klas of de school gebeuren: telefoneren, interview afnemen, brief posten, bezoek brengen.

In de klas:

- brief schrijven evt. met 2: voorleggen aan de leraar. Laten nalezen.
- inleidend woord schrijven evt. met 2; voorleggen.
- verslag uitbrengen van telefoongesprek.
- dit verslag in de groep bespreken en verder plannen.
- samen verslag uitbrengen van interview.
- verslag schrijven (evt. voorbereiding voor presentatie).

Opmerking:

De L. moet erover waken dat alle lln. actief zijn, m.a.w. dat niet 1 ll. alles naar zich toetrekt maar ook dat niemand teert op de energie van anderen (leren democratisch samenwerken).

De L. kan hier facultatief 1 of meer lessen inlassen voor een bezoek aan bijv. General motors, de brandweer, de redactie van Flair, de oude stad met eventueel deskundige leiding.

De L. zal eerst zelf contact opnemen: situatie informeel verkennen.

5. Vorbereiden en presenteren van het eindprodukt (vormgeving)

a) Vorbereiden:

- de tentoonstelling opbouwen/versieren van de stands
- materiaal voor de stands verzamelen
- afspraken maken met wie wat doet: inleiding, commentaar, verslag
- scenario van het gebeuren opmaken: wat gebeurt er eerst/wanneer
- uitnodigingen verzorgen: schriftelijk of mondeling (directeur/andere klassen/leraren/evt. ouders uitnodigen)

Opmerking:

De L. moet erover waken dat elke ll. een verbale opdracht heeft, hoe gering ook (bijv. voorlezen van een brief, verslag van wat in 4 is gebeurd maar nu in het publiek).

b) De presentatie zelf.

6. Evalueren:

Zie Algemeen Schema

TWEEDE VERSIE

Doelgroep: beroepsonderwijs (15 jaar en andere)

1. Inleiding (voorbereiding)

Groepsgesprek o.l.v. de L. voor de keuze van het thema.
Inleidend woord door de L.: herinnering aan de lessen NE/VE; herinnering aan de mogelijke werkvormen; stelling: welk thema nemen we nu?

Groepjes van 3/4 deelnemers: discussie met voor en tegen, over een thema, ideeën op flappen,
Groepsgesprek o.l.v. de L.: bespreking van de ideeën op de verschillende flappen, voor en tegen.

Kiezen van thema en aanpassing van de titel.
We nemen aan dat het thema "de stad" gekozen is.
Afspraken maken: de ll.n. zullen zelf materiaal meebrengen.

2. Kennismaking met het materiaal (verzamelen)

Het materiaal ligt op een grote tafel in het midden van de klas.
De hele groep krijgt de kans het materiaal te bekijken en in te kijken: de L. herinnert aan de werkwijze (notities nemen ...).

De ll.n. gaan in kleine groepjes (3/4) bij elkaar zitten met materiaal dat bij elkaar hoort.
De ll.n. kunnen nog van groep veranderen.
Ze wisselen ideeën uit, ze delen mogelijke initiatieven mee, ze schrijven hun ideeën op het bord of op flappen (zie voor mogelijkheden versie 1).

Algemeen groepsgesprek o.l.v. de L. worden de deelaspecten definitief gekozen. Eventueel worden al afspraken gemaakt: denken aan mogelijkheden.

3. Spreken over het gekozen deelaspect (veranderen van het materiaal)

Algemeen groepsgesprek o.l.v. de L.

Elk groepje stelt zichzelf voor: deelaspect: wat? deelnemers: wie?

De L. geeft opdracht in groepjes ideeën over mogelijke werkvormen te wisselen en te bespreken

In de deelgroepjes geven de lln. ideeën, discussiëren erover, gaan voor en tegen na, kiezen voor een bepaalde werkvorm, (zie ook versie 1.)

Algemeen groepsgesprek: de L. maakt de balans op samen met de lln.

Afspraken: wie doet wat?

4. Plannen uitvoeren (verwerken van het materiaal)

Zie ook versie 1.

Opmerking:

In deze tweede versie zal de betrokkenheid van de lln. groter zijn. De L. zal erover moeten waken dat de vrede gehandhaafd blijft; hij zal bemiddelen indien nodig. Hij zal niet tussenkomen als de lln. dat niet wensen, ook al merkt hij dat ze bv. te veel hooi op hun vork nemen. Hier gelden geen absolute regels van bijsturen of niet, gefrustreerd-zijn toelaten of niet, en in hoeverre. Ken je lln. en ken jezelf. Neem risico's maar net niet teveel!!

De L. kan hier een bezoek aan bijv. één of andere organisatie suggereren of op de suggestie van de lln. al dan niet ingaan. Samen bespreken.

De lln. organiseren zelf het bezoek (afspraken, inleiden, bedanken). De L. checkt eventueel of alles klopt !

Zie ook versie 1.

5. Voorbereiden en presenteren van het eindprodukt (vormgeving)

Zie versie 1.

6. evalueren:

Zie Algemeen Schema.

DERDE VERSIE

Doelgroep: 15 jaar beroepsonderwijs e.a.

1. Inleiding (voorbereiding)

De lln. kennen het systeem van thematisch werken.
De L. heeft documentatie bij. Bijvoorbeeld: uitnodiging tot een free podium, kort controversieel artikeltje met foto van de plaatselijke voetbalclub, foldertje over de karateclub van de stad, reclametekst voor nieuwe kledingzaak voor tieners, toeristische folder van de stad (musea, kerken, gesch.), een gedicht (bijv. "Stadgenoot" van Jan Elburg)

Elke ll. neemt individueel kennis van de documentatie.
De L. geeft de opdracht: maak een keuze volgens je belangstelling.

De lln. vormen groepjes op basis van die keuze (3/4 lln.) (indien een groepje te groot is, ontstaan er 2; indien 1 groepje te klein is, gaan die lln. naar een andere groep of stuurt de L. bij, zoals de ll. eventueel alleen kan werken)

Opdracht: binnen de 5 minuten de gekozen tekst voorstellen aan de hele groep: mimisch uitbeelden, op een bepaalde manier voorlezen, ...

Voorbereiden: de ll.n. spreken af (wat? wie? hoe?), de ll.n. oefenen, de L. stuurt bij.

Voorstelling:

Bijvoorbeeld: - één of 2 ll.n. doen een pathetische oproep voor het optreden van Punkgroep X, voor het bijwonen van een demonstratie van karate, voor de nieuwe kledingzaak. (dramatisering van de gegeven tekst) - een groepje mimeert karate, voetbal, een nieuwe jurk passen. Eventueel met presentator. - een ll. leest het gedicht voor.

Opmerking: deze vbn geven slechts mogelijkheden aan, willen alleen maar suggereren, inspireren en zijn zeker niet bindend.

Einde les : afspraak : breng zelf meer documentatie mee over hetzelfde onderwerp : het leven in onze stad. Denk erover na en breng volgende les suggesties mee.

2. Kennismaking met het materiaal (zie versie 2)

In deze versie zal de L. bijsturen voor zover dat nodig is met een groep die een dergelijke vrijere, opener aanpak reeds kent.
De les zal tegelijk minder schools maar effectiever verlopen.
De ordelijkheid zal eerder steunen op levendige belangstelling en participatie dan op discipline en efficiëntie.

Dit zal verder zo zijn in de volgende fasen.

De principes van samen beginnen o.l.v. de L. (nagaan of de afspraken nagekomen zijn), intensief werken in groepjes en tenslotte eindigen samen o.l.v. de L. zodat de afspraken vastliggen, blijven evenwel steeds gehandhaafd.

De instap is bepalend voor de verdere werksfeer en voor het dynamisme waarmee de verdere lessen verlopen. De instap is afhankelijk van de relatie tussen L. en ll.n., van vertrouwd zijn met de manier van werken zowel bij de L. als bij de ll.n. en met de aard en de belangstelling van de ll.n.

DOELSTELLINGEN VAN DE DRIE VERSIES

Wat hebben ze geleerd i.v.m. NE/VE?

Het woord nemen en luisteren in een groepje vanaf les 1.
Samenvatten en rapporteren van een gesprek t.o.v. de klas
vanaf les 1.

Spreeken voor publiek tijdens de presentatie (van het werk-
stuk) en inpikken op of inleiden van een spreker.
Taal verzorgen: uitspraak, dictie, expressie.

Wat hebben ze nog meer geleerd?

Een interview afnemen, een brief aan een overheidspersoon
schrijven, samenwerken, initiatief nemen, durven optreden
en dit optreden verzorgen, zelfvertrouwen en eigenwaarde

ontdekken, inzicht krijgen in eigen situatie (mode, be-
drijf, ontspanning, stad) + kennis daaromtrent, verantwoor-
delijkheid dragen (contact met personen uit andere milieus:
overheid, bedrijven, enz.).

Nabeschouwing:

In elk van de lessenreeksen zijn de fasen van het creatief
proces terug te vinden. Het is de basis van waarop wij
vertrekken.

Het spreekt vanzelf dat sterker geëngageerde thema's moge-
lijk zijn: Wat met de jeugdwerkloosheid?, Welke beroepen
zijn nu nog aantrekkelijk?, De verdeelde wereld, Milieupro-
blemen.

Wij raden aan zo dicht mogelijk bij de belangstelling
van de ll.n. te blijven. In versie 1. is het nodig het
gegeven thema te toetsen aan de belangstelling van de
ll.n. In versie 2 kan de L., voortgaande op keuze en belang-
stelling van de ll.n., het gekozen thema opentrekken en
verdiepen.

Integratie met andere lessen algemene cultuur : het impressionisme

EERSTE VERSIE

Doelgroep: 15-18 jarigen.

1. Inleiding (voorbereiding)

Zie Algemeen Schema

2. Kennismaking met het materiaal (verzamelen)

Zie ook Algemeen Schema.

De L. of de lln. breng(en)t reproducties van impressionistische schilders mee vb. Monet, Manet, Degas, Renoir.
De L. of de lln. breng(en)t impressionistische teksten mee: poëzie (vb. de 80 ers), ook Franse en Engelse literatuur vb. Verlaine, Shelley, Rimbaud, Keats.

De L. of de ll.n. la(a)t(en) impressionistische muziek horen; sfeerschepping. Er zijn ook boeken over deze muziek (Debussy-Ravel).

Hier geldt zoals dikwijls : er zal uitkomen wat je er insteekt.

Opmerking : deze les kan ook doorgaan in de bibliotheek van de school of in een ander lokaal (muziekklas bv.).

Kiezen: de ll.n. kiezen voor een kunstdak, een kunstenaar, een kunstwerk.

Algemeen groepsgesprek: welke kunstdakken, kunstenaars, kunstwerken zijn mogelijk? We houden een 5-tal mogelijkheden over (hangt af van de grootte van de groep).

De ll.n. kiezen voor één van deze mogelijkheden op basis van voorkeur (liever niet op basis van kennis of te bereiken materiaal omdat dan de prikkel van het onbekende ontbreekt).

Opmerking: in deze omvangrijke stof moet drastisch gekozen worden: in de beperking ligt de kans tot aangenaam, ontspannen en effectief werken.

3. Spreken over het gekozen aspect (veranderen van het materiaal)

Keuze verantwoorden: waarom deze voorkeur? wat trekt mij aan? Samen bespreken: verschillen confronteren.

Wat kunnen we met deze gegevens doen? Bijvoorbeeld:

Het leven van een kunstenaar vertellen en illustreren (vb. Renoir), enkele schilderijen tonen en bespreken van 1 schilder, één schilderij voorstellen: bespreken, erover vertellen, de impressionistische kenmerken ervan.

Gorters impressionistische gedichten voordragen (zie ook dramatische werkvormen). Debussy: enkele fragmenten laten horen; het impressionistisch karakter in het licht brengen; commentaar.

De 2 laatste combineren: poëzie en muziek + commentaar.

Opmerking: De L. kan hier suggesties doen voor zover nodig. Hij kan andere collega's uitnodigen voor deze les(sen): plastische opvoeding, muziek, geschiedenis, Frans, Engels. Deze medewerking is alleen wenselijk voor zover dat mogelijk en gunstig is voor de gehele werking, d.w.z. indien de leraren werken vanuit eenzelfde visie.
Doch liever géén samenwerking dan een slechte
Hij zal er vooral moeten over waken dat de lln. zich beperken: de lln. vertrouwen geven dat slechts één fragment, één deel volstaat.

4. Spreken over en inoefenen van de gekozen werkvorm (werken van het materiaal)

Enkele sensitivistische gedichten van Gorter: lezen, kiezen, voorlezen, stemmen verdelen, commentariëren.
Debussy: fragmenten kiezen evt. zelf spelen of met 2 + commentaar.

Lod. Mortelmans: liederen: een 3-tal kiezen, laten horen of zelf zingen + commentaar.

Alleen of met enkelen naar concert gaan: verslag uitbrengen.

Commentaar leveren: een inleidend woord over de kunstenaar of over de aanleiding van het werk, een woord achteraf over impressionisme.

Combinatie van poëzie en muziek: Debussy bij Emiel Claus. Een 5-tal werken van Renoir met commentaar voor- en achteraf. Emiel Claus en de Latemse school + verslag bezoek aan die streek.

Een tekst schrijven en grafisch presenteren + later commentaar.

Opmerking toonmoment: de werkzaamheden kunnen stilgelegd worden in de vierde fase om een afgewerkt produkt aan de anderen te tonen: bv. het voorstellen van een gedicht van Gorter, van een schilderij van Monet. Zulke toonmomenten stimuleren de anderen zeer.

De groep (of een groepje) kan hier facultatief een bezoek brengen aan een museum, aan de Leie met zijn landschappen, aan een concert indien dat past.

Een ll. schrijft-leidt in, maar de L. kan zelf nagaan (vooraf) of het wel kan: situatie verkennen en informele afspraken maken.

5. Vorbereiden en presenteren van het eindprodukt: vormgeving

De tentoonstelling vorbereiden: versieren, stands opbouwen, materiaal voor de stands verzamelen. Afspraken maken wie wat doet: inleiding, commentaar, verslag van een bezoek, voordragen. Scenario opmaken van het gebeuren: wat gebeurt er eerst/wanneer uitnodigingen verzorgen: schriftelijk of mondeling (directeur)/andere klassen/leraren/genodigden.

Opmerking: hier kan de L. ervoor zorgen dat elke ll. een verbale opdracht heeft (ook als hij op andere ogenblikken muziek speelt of zingt). Daar komt de presentatie zelf.

6. Evalueren:

Zie ook Algemeen Schema

TWEEDE VERSIE

Doelgroep: 15-18 jarigen (de lln. zijn een lichamelijke manier van werken gewoon).

Lokaal: expressie-lokaal of andere bewegingsruimte.

1. Inleiding (voorbereiding)

De L. zet muziek op: Rock, Punk (vb. Sex Pistols). De lln. bewegen op die muziek. Dit duurt 2-5 min. De L. zet andere muziek op: neo-impressionistisch (bv. Erik Satie). De lln. bewegen op die muziek. Dit duurt 2-5 min.

De hele groep komt samen en bespreekt het verschil van beleving o.l.v. de L. Uit die bespreking komt het begrip "impressionisme" naar voor. De L. laat impressionistische muziek horen (vb. Debussy). De lln. luisteren. Individueel: ze schrijven associaties op. Elke ll. schrijft een tekstje met enkele van die woorden (creatief schrijven) of ze praten samen over die associaties (in groepjes of in de groep).

De hele groep o.l.v. de L.: we spreken af dat de lln. zelf en de L. materiaal zullen meebrengen i.v.m. impressionisme.

2. Kennismaking met het materiaal

Zie versie 1.

Opmerkingen:

- a) In de tweede versie kunnen méér moderne impressionistische elementen boven komen vb. David Hamilton (foto's), de mode (pasteltinten), moderne zachte muziek.
- b) In de tweede versie zullen ook andere werkvormen aan bod komen: bewegen, voorstellen (mode-show/nabootsen van Hamilton-personages (tableau vivant)/fototentoonstelling/eigen foto's presenteren en commentariëren/musiceren).
- c) Het komt erop aan dat er steeds iemand, en steeds iemand anders, commentator speelt, dit i.v.m. de doelstellingen van VE/NE.

DOELSTELLINGEN VAN DE TWEE VERSIES

Wat hebben ze nu geleerd i.v.m. NE/VE?

Het woord nemen in een groepje vanaf les 1, luisteren naar de inbreng van anderen vanaf les 1, samenvatten van een groepsgesprek vanaf les 1, rapporteren van een gesprek t.o.v. de klas vanaf les 1, spreken voor een publiek vooral op het einde, voordragen in het toonmoment en op het einde. Taal verzorgen i.v.m. het publiek: uitspraak dictie expressie vooral einde. Een uiteenzetting houden zonder van het blad te lezen vanaf les 2.

Wat hebben ze nu nog méér geleerd?

Samenwerken vanaf les 1 vooral in de vierde fase, initiatief nemen in de fasen 2 tot en met 4, durven optreden in fasen 4 en 5, verantwoordelijkheid dragen in vierde en vijfde fase, creatieve mogelijkheden aanboren vooral in vierde fase, inzicht krijgen in de stijlrichting het impressionisme vanaf het begin, inzicht krijgen in wat een stijlrichting is (verbanden leggen), kennis over kunst.

Een literaire tekst als uitgangspunt : Beatrijs

Voor integratie met het literatuuronderwijs wordt het liefst gekozen in en door de groep. De groep kiest zeker de tekst.

Doelgroep: 17-18 jaar.

1. Inleiding (voorbereiding)

Zie ook Algemeen Schema.

2. Kennismaking met het materiaal (verzamelen)

De tekst of fragmenten eruit samen lezen en begrijpen. De L. kan de tussengedeelten zelf vertellen of laten vertellen. De tekst kunnen we in het middelnederlands of in het modern Nederlands lezen.

Kiezen:

Algemeen groepsgesprek: welke fragmenten zijn belangrijk of belangwekkend; de fragmenten op het bord schrijven: de liefde van B. en de Jongeling, de verscheurdheid van B. tussen liefde en plicht, de ontrouw van de jonge man, de strijd van B. tussen verantwoordelijkheid als moeder en roeping, de loutering van B.

De lln. kiezen een fragment op basis van voorkeur: wat spreekt mij het meest aan. Zo ontstaan de groepjes: de lln. met dezelfde voorkeur vormen een groepje. De L. waakt erover dat de groepjes nogal gelijkvormig zijn (zie ook Algemeen Schema).

3. Spreeken over het fragment in het gevormde groepje (ver-
anderen van het materiaal)

De betekenis: waarom is het voor mij aantrekkelijk? waaraan doet het mij denken, nu? welke passage, woorden, dialogen zijn boeiend?

Wat kunnen we met deze gegevens doen? Dramatiseren van epische fragmenten, spelen van dialogen, of combineren van beide indien dramatische werkvormen geoefend zijn; spelen in een moderne situatie (improviseren), poëtisch verwoorden, spelen van moderne toneelfragmenten, poëtische evocatie van Boutens' Beatrijs.

Opmerking: De L. kan hier suggesties doen voor zover nodig. Hij heeft immers al in de eerste les(sen) dergelijke mogelijkheden gesuggereerd. Niet te veel bijsturen op dit ogenblik.

Kiezen:

De lln. kiezen voor een bepaalde werkvorm. Indien nodig zoeken ze documentatie (kan ook in de volgende fase): vb. liefdespoëzie, fragmenten uit toneelliteratuur, TV-feuilletons of films.

4. Spreeken over en inoefenen van de gekozen werkvorm (ver-
werken van het materiaal)

Vb. 1) dramatiseren in moderne Nederlands:

B. verlaat haar kinderen (het gegeven, de karakters blijven), het innerlijk conflict (monoloog), het afscheid (dialog), het gesprek met de buurvrouw (met gefantaseerde gegevens over die buurvrouw).

2) modern drama:

De man verlaat B.: moderne vergelijkbare situatie improviseren (de dialog, bv. de ruzie), de monoloog

van de alleengebleven B. (bv. het verdriet), een dialoog met een buurvrouw hierover, gelijkaardige situatie uit het leven van een 17-jarige.

- 3) montage liefdespoëzie:
Lezen, kiezen, voordragen, stemmen verdelen (vb. Gorter, H. De Coninck e.d.).
- 4) TV spel (indien apparatuur aanwezig), zelfde mogelijkheden als hierboven toegepast met VIDEO-technieken (close up, travelling, enz.).

Opmerking toonmoment: tijdens de vierde faze kunnen de werkzaamheden even stilgelegd worden om een afgewerkt produkt te tonen: vb. een situatiespel, een gedicht, een korte scène. Zulke toonmomenten stimuleren de anderen. De L. kan hier facultatief één of meer lessen inlassen voor extra oefeningen drama: lichamelijke oefeningen, communicatie-oefeningen, stem- en uitspraak-oefeningen, improvisatie-oefeningen.

Voor de dramatechnieken verwijzen we naar aldaar.

5. Afwerking: voorbereiden en presenteren van het eindprodukt (vormgeving)

Voorbeelden: decor, costumering, grafische afwerking van programmabrochuurtje, afwerken van eventuele teksten. Hierbij zorgt de L. ervoor dat elke ll. een verbale opdracht heeft eventueel als inleider, verteller, commentator. De opvoering, presentatie zelf: voor de eigen klas, voor een andere klas, voor genodigden van de school, voor genodigden buiten de school.

Opmerking: De praktische afwerking van decor en costumes hoeft niet professioneel te zijn. Dit hangt van het beoogde publiek af en van de eventuele medewerking van andere vakken (collega's). Met sober, geïmproviseerd materiaal kan men heel suggestief werken.

6. Evalueren:

Zie ook Algemeen Schema

DOELSTELLINGEN

Wat hebben ze nu geleerd i.v.m. NE/VE?

Het woord nemen in een groepje vanaf les 1, luisteren naar de inbreng van andere vanaf les 1, samenvatten en rapporteren van een gesprek t.o.v. de klas vanaf les 1, spreken voor publiek, voordragen en toneelspelen voor publiek, taal verzorgen: uitspraak, dictie, expressie.

Wat hebben ze nog meer geleerd?

Samenwerken vanaf les 1, initiatief nemen in fasen 2 tot en met 4, durven optreden in vierde en vijfde fase, verantwoordelijkheid dragen in vierde en vijfde fase, creatieve mogelijkheden aanboren vooral in de derde en vierde fase, inzicht krijgen in hun eigen situatie, kennis van de literatuur.

Thema : werken met poëzie

INLEIDING

We gaan niet in op het belang van het werken met poëzie. Voor de discussiepunten daarrond verwijzen we naar de bibliografie. Ook over de vraag: "Wat is poëzie?" is er al heel wat gepubliceerd. Wij vertrekken van een zo ruim mogelijke invulling van het begrip. We gaan ervan uit dat wie met deze suggesties wil werken, overtuigd is van het belang van poëzie, van het belang van schrijf- en leesplezier van de leerlingen daarbij, van het belang van het aan den lijve ondervinden.

Bij de opbouw volgen we weer de zes stappen van het creatieve proces. In de praktijk zullen de grenzen niet zo duidelijk af te bakenen zijn. De leerlingen worden actief betrokken bij de verschillende fasen, de L. begeleidt, helpt, biedt mogelijkheden aan, neemt de werken van de leerlingen serieus en blijft steeds verantwoordelijk voor het globale leerproces. Om produktief te werken is een vertrouwelijke sfeer in de groep en tussen de leraar en de groep van belang. De L. zal daar zeker in de beginfase aandacht aan moeten schenken en bewust werkvormen kiezen die dit in de hand werken.

BEGINSITUATIE

De leerlingen waarnaar we ons hier richten zijn 15 à 18 jaar oud. De L. kent de leerlingen reeds goed van vroeger of werkt er al verschillende maanden mee samen. Het thema waarrond gewerkt wordt, kan heel verschillend zijn:

- een stijlrichting: impressionisme, surrealisme, ...;
- een begrip als "romantiek" (niet de stijlrichting dan);
- een sfeer, emotie: liefde, angst, eenzaamheid, ...;
- tegenstellingen: hard/zacht, groot/klein, vol/ledig, ...;
- een auteur: Claus, De Coninck, Lucebert, ...;
- thema's als durf, onzin, mode, wonen, onze wijk, vakantie, ...

Wij kiezen voor: "AVONTUUR - AVONDUUR".

DOELSTELLINGEN

De klemtoon ligt hier om het ontdekken en ervaren van het poëtische, het leren "zien" van poëzie en op de poëtische expressie van de eigen beleving. Voor meer didactisch uitgewerkte doelstellingen verwijzen we naar de bibliografie.

Vormelijk willen we werken aan een presenteerbaar geheel, gericht op de eigen leeftijdsgroep.

1. Vorbereiding

Het thema:

"Avontuur" is op het extraverte, het naar buiten gekeerd zijn, op het doen gericht. "Avonduur" heeft meer iets introverts, of beter, introspectiefs. In beide zit iets van spanning - ontspanning, van rust - onrust.

Om niet in clichés te vervallen dient de L. ervoor te zorgen dat de inhoudelijke opvulling van het thema wordt opengetrokken. Dat de leerlingen het leren zien in een zo breed mogelijk perspectief, de verschillende aspecten ervan opsporen, ontdekken. Dit kan bv. verbaal gebeuren, klassikaal of in groepjes (associatie-opdracht), of met geleide fantasie-oefeningen.

Voorbeeld:

In de opbouw van de opwarming moet er gewerkt worden rond vertrouwen en openheid t.o.v. zichzelf en de groep. Zij kan afgerond worden met een dynamische dansopwarming, waarin verschillende soorten opwarming goed aan bod komen, die motiverend werkt en waarin het extraverte aspect van het thema tot uiting komt.

Dansopwarming:

Na korte inleidende opwarmingsoefeningen in spelvorm, verspreiden de lln. zich over de ruimte zodat ze voldoende bewegingsruimte hebben en de L. kunnen zien. De L. start een band met sterk ritmische muziek (bv. The Police, Rod Stewart). De lln. volgen de L., die de verschillende stappen aangeeft:

1ste nummer:

ritmisch bewegen op de maat van de muziek; de beweging wordt opgebouwd: alleen schouder, hoofd beweegt mee, romp, bekken, knieën en voeten, ter plaatse dansen. Aandachtspunten: grote bewegingen, hoofd en armen bewegen los-ontspannen mee, geen dansschoolbewegingen. Na de eerste stappen ook klank (zuchten, blazen, klinkers) inlassen.

2de nummer:

iedereen danst op het ritme van de muziek op de door de L. aangegeven wijze; voorbeelden: een zwaargewichtbokser, een 5-jarige kleuter, aan de evenaar, aan de noordpool, als een palmboom, rond, vierkant, ...

3de nummer:

een live-nummer waarbij het publiek meezingt, werkt hierbij uitstekend (vb. Peter Koelewijn: "Kom van dat dak af") Iedereen danst en zingt mee met de muziek (Emotionele, verbale en lichamelijke opwarming).

Hierna komen de ll.n. tot rust (zonder praten tegen elkaar). Zij gaan liggen op de vloer, ogen gesloten; ontspannings-oefeningen, concentratie op de ademhaling.

Geleide fantasie

Met aangepaste muziek op de achtergrond vertelt de L. een "verhaal" waarin iedere ll. zelf de hoofdrol speelt. Dit kan een variatie zijn op een bestaand verhaal, of een door de L. zelf gemaakte tekst. Het komt erop aan dat de ll.n. worden meegenomen in hun fantasie naar situaties, sferen, die beelden stimuleren (rond het vooraf bepaalde thema), die de ll.n. zelf invullen. Het introspectieve element komt hier naar voor. Het is belangrijk hiervoor de tijd te nemen, lange pauzes in te lassen in het verhaal en zo weinig mogelijk kanaliseringen in te bouwen.

Voorbeeld:

"Je ligt op het strand, het is warm ... de zee komt op en het water neemt je mee, je blijft drijven, je voelt de golven ... je kan ook onder water ... je hoort in de verte muziek, je drijft ernaar toe ... grote donkere grot, uiteinde verlicht ... de zeekoning verwelkomt je; hij nodigt je uit op zijn feest ... je voelt je zalig ... (hier de fantasie leiden naar het thema waar het om gaat).

2. Verzamelen en kiezen

Nadat de leerlingen voldoende tijd hebben gehad om te "dromen" over de verschillende aspecten van het thema, brengt de L. ze geleidelijk terug naar het strand, waar iedereen op zijn eigen tempo "ontwaakt". Zonder praten schrijven de lln. hun indrukken, ervaringen neer (flappen, rol papier, bord, ...).

Iedereen leest de associaties van de anderen, vult eventueel aan, geeft commentaar, stelt vragen. Hierna wordt het verzamelde materiaal gestructureerd (geleid gesprek), zodat er een beperkt aantal kernitems overblijft. De lln. kiezen voor het item dat hen het meest aanspreekt. Na enig overleg ontstaan zo groepjes die elk 1 aspect van "Avontuur - Avonduur" zullen uitwerken.

In ons voorbeeld kozen lln. voor volgende invulling:

Avonduur:

- vriendschap/eenzaamheid - bezinning
- zee/muggen
- eten/feesten

Avontuur:

- reizen/vliegen/vakantie/ontspanning/tijdmachine
- alleen/onveilig/betreden paden verlaten
- vrijheid/angst voor vrijheid/vechten voor vrijheid

3. Veranderen

Iedere groep kiest nu voor 1 aspect van het algemene thema "Avonduur - Avontuur". Mogelijk moet nu eerst de presentatievorm vastgelegd worden: werkt iedere groep naar een geschreven produkt, naar een presentatie voor een publiek, ..., of werkt iedere groep naar een verschillende presentatievorm?

De inhoud van het thema wordt nu concreter gemaakt: welke concrete ervaringen, personen, voorwerpen worden eraan gekoppeld?

Enkele voorbeelden van hoe het dan verder kan:

- de leerlingen schrijven korte impressies of eigen gedichten (creatief schrijven);
- zij zoeken gelijksoortige gedichten in poëziebundels;
- zij zoeken foto's, schilderijen, ... (beeldend materiaal) die dezelfde sfeer, hetzelfde thema weergeven;
- met dramatische improvisaties maken zij korte stukjes die een illustratie zijn, een impressie geven van de inhoud waarrond gewerkt wordt;
- indien rond een stijlrichting (bv. impressionisme) wordt gewerkt, kunnen vanuit de resultaten van het werk van de lln. tot nogtoe de kenmerken worden afgeleid van dit soort produkten. De lln. kunnen dan ander materiaal gaan opzoeken met dezelfde kenmerken (impressionistische poëzie, schilderijen, foto's, ...). Samen met hun eigen materiaal kan dit in de volgende fase verwerkt worden en in een vorm gegoten (bloemlezing, voordrachtavond/-namiddag, bandmontage, impressionistische tocht door de school, impressionistische interviews, impressionistisch interludium op video, ...).

4. Verwerken

Nu moet er definitief beslist worden hoe het materiaal gepresenteerd zal worden. Wordt het een collage van afzonderlijke stukjes of wordt het samengesmeed tot één geheel? Rond één bepaalde sfeer of met tegengestelde sferen? In welke vorm wordt het materiaal verwerkt? Voordragen, spreekkoren, klankspel, drama, beweging, beeldende expressievormen of met integratie van verschillende expressievormen? Wordt het een poëziebundel(tje), een avond- of namiddagvoorstelling, een tentoonstelling, een diamontage, een geluidsmontage, een videoclip? Overleg binnen de groepjes, tussen de groepjes onderling, tussen de L. en de groep, tussen de klas en de andere L. en/of directie kan hier aangewezen zijn. Waarbij de lln. hun basistechnieken in de praktijk oefenen. De L. speelt daarbij een coördinerende rol.

De groepen moeten zo vlug mogelijk beginnen aan het concreet uitwerken (verzanden is oeverloos gepraat vermijden!). Na kort overleg beginnen ze best al doende, improviserend, experimenterend aan de uitwerking. Het is dikwijls handig om in elke groep iemand als "regisseur" te laten optreden. Op een bepaald ogenblik moeten ze definitief kiezen en vastleggen wat ze hebben. Wat de timing betreft, treedt de L. hier mogelijk erg normerend op (vooraf aangegeven). Daarna wordt nog uitsluitend gewerkt aan het inoefenen en verbeteren (indien van toepassing bij de gekozen presentatievorm).

5. Vormgeven

In deze fase wordt de eigenlijke presentatie en de directe voorbereiding ervan aangepakt. Bij de presentatie dient de nodige aandacht besteed te worden aan de relatie vorm-inhoud: zij kunnen vrij los naast elkaar staan, of geëntegreerd worden (vorm en inhoud vervloeien in elkaar). Vragen hierbij: waar en hoe, aan wie stellen we het resultaat voor? hoe beginnen we, hoe eindigen we?

Directe voorbereiding houdt ook organisatie en administratie in (timing, uitnodigingen, vermenigvuldiging brochures, propaganda, ...). Een vlot verloop op dit vlak bepaalt mee de sfeer waarin het eindprodukt wordt voorgesteld en dus ook hoe dat produkt bij buitenstaanders overkomt. Bij dit alles oefenen de lln. impliciet hun basistechnieken. Het is aan de L. erover te waken dat dit niet te nonchalant gebeurt, dat de leerlingen er zich van bewust zijn dat dit een deel is van het leerproces.

6. Evaluatie

Buiten de spontane reacties op het resultaat, kan er ook gericht naar feedback gevraagd worden. Bijvoorbeeld door voorbereide interviews van buitenstaanders met verslag en nabespreking voor de groep. Een te formele benadering kort na de presentatie kan echter veel stuk maken. Uiteraard moet ook het leerproces onder de loep worden genomen. Voor meer informatie hierover verwijzen we naar het betreffende onderdeel bij de bespreking van het creatieve proces.

3. Algemeen overzicht : toepassingen

volgens fasen van het creatieve proces

fasen van het creatieve proces	Opstarten	Een zakelijk thema	Integratie met andere vakken	Een literaire tekst als uitgangspunt	op andere wegen
12 uur	thema: Wat voor een vak is NE/VE?	De stad/Het leven in onze stad	Het impressionisme	Beatrijs	Poëzie avontuur/avonduur
1. voorbereiden 1 uur of minder	kennismaking: interview (zeker 1 uur)	kennismaken (Algem. Schema) of korte evocatie van thema	kennismaken (Algem. Schema) of bewegen op muziek en gesprek	kennis maken (Algem. Schema) of kiezen en aansluiten bij literatuur	geleide fantasie-oefening (dans)
2. verzamelen en kiezen 1-2 uur	klasgesprek/discussiespel/groepsgesprek over het thema	kennisnemen materiaal: brochures/boeken/plans/folders kiezen-groepjes	kennisnemen materiaal: boeken/brochures/reproducties kiezen-groepjes	kennisnemen materiaal: fragmenten lezen uit Beatrijs kiezen-groepjes	tijdschriften/reclame/associatie-oefeningen groepjes
3. veranderen 2 uur	interview voorbereiden samen over het thema	van gedachten wisselen over deel-aspect/werkvorm plannen maken en afspraken (telefoon/interview brief/inleidend w.)	keuze verantwoorden/verdere deelaspecten bespreken, plannen maken en afspraken (leven kunstenaar/bezoek museum/schilderij voorstellen)	keuze verantwoord. werkvormen uitzoeken en bespreken (dramatiseren/modern drama/poëtische evocatie)	creatief schrijven/associëren met eigen ervaringen/nieuwe groepjes vormen
4. verwerken 3-4 uur	kieszen van afgewerkte vorm: folder, artikel, reclame actueel-item en afspraken maken: doen	de gekozen werkvorm uitvoeren en verslag en toonmoment: brief voorlezen, verslag telefoongesprek, interview vertellen	inoefenen en uitvoeren van de gekozen werkvorm: commentaar schrijven, gedicht leren voordragen, bezoek museum ... en toonmoment	vooral repeteren van dramatische vormen of poëtische evocatie en toonmoment van een fragment	afspreken en inoefenen van het materiaal: klankspel, drama, spreekkoor en toonmoment en afspraken
5. vormgeven 2-3 uur	voorbereid. presentatie presentatie	tentoonstelling opbouwen tentoonstelling en presentatie	voorbereiden tentoonstelling tentoonstelling en presentatie	opvoering/montage voorbereiden opvoering	montage afwerken en vertonen
6. evalueren 1 uur					